

Terugblik

Seminar 'Kwetsbare jongeren op weg naar zelfstandigheid'

Maandag 19 juni 2017 organiseerden de samenwerkende inspecties van Toezicht Sociaal Domein/Samenwerkend Toezicht Jeugd (TSD/STJ) het seminar 'Kwetsbare jongeren (18-/18+) op weg naar zelfstandigheid' in de Eenhoorn te Amersfoort.

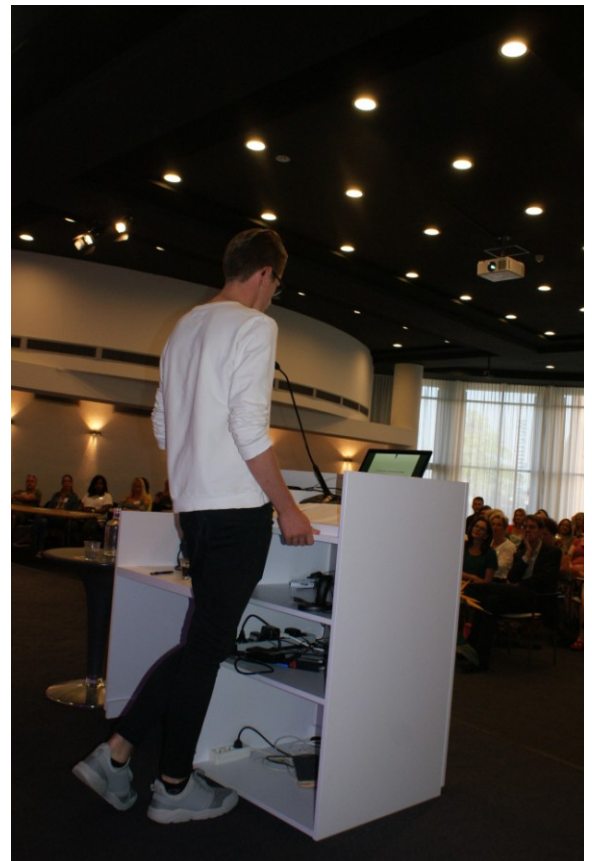
TSD/STJ onderzocht van 2015-2017 hoe het jongeren vergaat die een JeugdzorgPlus-instelling of Justitiële Jeugdinrichting verlaten. Samen met jongeren, wethouders van onderzoeksgemeenten en de deelnemers ging TSD/STJ op zoek naar wat deze jongeren nodig hebben in hun weg naar zelfstandigheid als het gaat om bijvoorbeeld woonruimte, opleiding of werk.

Een boei is belangrijk om er goed uit te komen

De 18 jarige ervaringsdeskundige trapte het seminar af met een indringend verhaal over zijn verleden: "Op mijn 14^e ben ik met drugs in aanraking gekomen. Voor ik het wist liep dit uit de hand. Ik raakte verslaafd aan blowen. Daardoor kwam ik met harddrugs in aanraking en ben ik in zeer korte tijd verslaafd geraakt aan XTC, cocaïne en speed. Ik kwam met de politie in aanraking. In deze periode had ik het idee dat dit het verhaal van iemand anders was. Hoe heeft mij dit kunnen gebeuren?"

Hij geeft aan dat zijn vaste contactpersoon, een jeugdreclasserder, enorm belangrijk voor hem was. "Wisselingen in hulpverleners zijn moeilijk, je moet telkens opnieuw je verhaal vertellen en een nieuwe vertrouwensband met iemand opbouwen." Ook zijn moeder speelde een belangrijke rol, zij was er onvoorwaardelijk. "Ik heb gezien dat jongeren die een 'boei' hebben, iemand om op terug te vallen, er vaak goed uitkomen."

Een ervaringsdeskundige heeft hij tijdens zijn moeilijke tijd gemist en daarom wil hij nu graag die rol vervullen voor andere jongeren. "Tijdens mijn verblijf in een instelling heb ik één keer gesproken met een ervaringsdeskundige, dit heeft mij enorm geholpen. Ik hoefde amper iets te zeggen en hij begreep gelijk wat ik bedoelde." Hij roept hulpverleners op om echt te luisteren naar jongeren. "Iedere jongere heeft een eigen verhaal, dit vraagt om maatwerk. Werk niet alleen vanuit procedures en kaders, want je kan geen handleiding schrijven voor de mens."

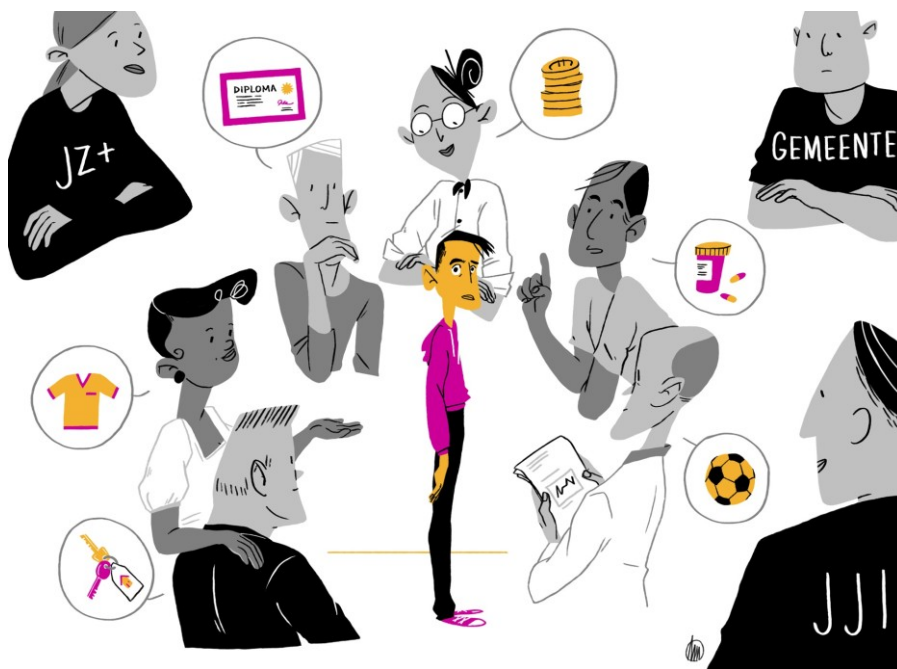
Een ervaringsdeskundige aan het woord

Laat jongeren pas los als participatie een feit is

Monique Vogelzang, Inspecteur Generaal van het Onderwijs, licht de belangrijkste resultaten van het TSD/STJ-onderzoek naar kwetsbare jongeren op weg naar zelfstandigheid toe.

In de gemeenten Den Bosch, Smallingerland en Den Haag zijn jongeren gevolgd nadat zij een gesloten instelling verlieten. Daarnaast zijn overleggen (trajectberaden) over kwetsbare jongeren bijgewoond. En tijdens focusgroepen met hulpverlenende organisaties en afdelingen sociaal domein van de gemeenten, is gesproken over perspectief en participatie van kwetsbare jongeren nadat zij een gesloten instelling verlieten. Uit het onderzoek komen een aantal verbeterpunten naar voren.

Zorg dat **beleid van de gemeente voldoende verbonden is met de praktijk** (jongeren en netwerkpartners) en **daadwerkelijk wordt uitgevoerd**. Het is belangrijk dat (toekomst)plannen van kwetsbare jongeren zoveel mogelijk integraal en op verschillende leefgebieden worden gemaakt. Denk daarbij aan wonen, onderwijs, werk en inkomen, geestelijke en lichamelijke gezondheid en preventie van terugval in de criminaliteit.

Zorg dat het **toekomstplan altijd wordt opgesteld vanuit het perspectief van de jongere**. Samen met de jongere en als het kan met ondersteuning vanuit zijn directe omgeving toewerken naar een toekomst in de maatschappij. De inspecties pleiten ervoor dat zo vroeg mogelijk tijdens het verblijf in de gesloten setting een toekomstplan wordt opgesteld. Als de jongere zelf in staat is regie te voeren is dat mooi, maar blijkt dat niet het geval, stel dan een casusregisseur aan die samen met de jongere kijkt of doelen worden behaald en wat nodig is.

Zorg ervoor dat **perspectief op participatie concreet** wordt. Jongeren die uitstromen uit een gesloten instelling hebben moeite met het vinden van passende huisvesting, passend onderwijs, passend werk/dagbesteding en inkomen, kortom, moeite met het organiseren van een perspectief. Daarom moeten lokale voorzieningen echt beschikbaar zijn en (financieel) gestimuleerd om een passend aanbod te doen. Als jongeren zelf daadwerkelijk een perspectief zien en ervaren, dan is het risico dat zij afhaken kleiner, en vergroot het hun kansen op een positieve toekomst in de maatschappij.

Monique Vogelzang sluit af met een oproep tot creativiteit: "Het vergt lef, creativiteit en ongetwijfeld ook geld om tot een goed lopende samenwerking te komen. Concurrentiestrijd past daar niet bij en het bewandelen van vertrouwde paden ook niet."

Kunnen gemeenten bieden wat voor jongeren het allerbelangrijkst is?

Het volgende onderdeel van het seminar is een gesprek tussen jongeren en de onderzoeksgemeenten. De jongeren willen Wethouder Krans van de gemeente Smallingerland meegeven hoe belangrijk het is dat jongeren gesteund worden bij de uitvoering van hun toekomstplan. Een van de jongeren heeft geen steun ervaren van hulpverleners of van zijn ouders bij zijn plan en heeft zelf een plaats op het VWO geregeld. Volgens jongeren is het belangrijk dat je ook fouten mag maken, hiervan mag leren en dat de hulpverlening naast je blijft staan.

De jongeren willen van beleidsadviseur Vink weten hoe de gemeente Den Haag zorgt voor passend onderwijs. Een van de jongeren had in de gesloten instelling alleen toegang tot VMBO-onderwijs terwijl haar niveau HAVO is. Beleidsadviseur Vink laat weten dat er veel aandacht wordt besteed aan samenwerking ook tussen regio's en gemeenten, dat dit tijd kost maar een betere situatie zal opleveren.

Jongeren in gesprek met gemeenten

De jongeren vragen aan de gemeente Den Bosch of zij werken met ervaringsdeskundigen. Directeur Maatschappelijke Ontwikkeling Nienhuis antwoordt dat zij op de goede weg zijn door inzet van *social return*. Dit houdt in dat de gemeente extra aandacht schenkt aan de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zij geeft tevens aan het een goed idee te vinden om in de toekomst meer ervaringsdeskundigen in te zetten in Den Bosch.

De PEP-talk wordt afgesloten met een oproep van de jongeren:

“Laat jongeren pas los als de volgende vijf punten geregeld zijn:

- Een woning;
- School/werk (dagbesteding);
- Financiële zelfstandigheid;
- Eén iemand die de jongere kan vertrouwen;
- Eén hulpverlener waarop je altijd terug kan vallen.”

Na het plenaire gedeelte volgen vier workshops waar de deelnemers uit kunnen kiezen.

Workshop Den Bosch: invulling van de regisseursfunctie

Deelnemers aan de workshop van gemeente Den Bosch gingen aan de slag met twee complexe casussen over jongeren in de leeftijd 16 en 19 jaar. Daarin stond de *invulling van de regisseursfunctie* centraal.

De belangrijkste uitkomsten uit de casusbespreking:

- Er wordt altijd eerst gesproken met de jongere (ook apart van de ouders);
- Vervolgens met alle betrokken instanties (maar daarin wel de jongere betrekken);
- Het perspectief op de toekomst is duidelijk en reëel;
- Onderliggende problemen en problemen van ouders worden in kaart gebracht;
- De kracht van de jongere wordt in kaart gebracht;
- Er wordt gekeken naar het sociale netwerk van de jongere: heeft hij/zij iemand om op terug te vallen (na het vertrek uit een instelling)?

De Gemeente Den Bosch heeft vervolgens laten zien hoe zij met deze casuïstiek zijn omgegaan. Deelnemers waren daarbij vooral aangenaam verrast over hoe consequent de gemeente de regisseursrol neerlegt bij het wijkteam. Het sociale wijkteam neemt eigenlijk altijd regie of beslist welke partij dat eventueel beter kan doen.

Workshop gemeente Den Bosch

In de sociale wijkteams van Den Bosch omvat regie:

- Regie is de schakel tussen partijen en het aanspreekpunt voor de jongere/klant/bewoner;
- Regie binnen het sociaal domein (huisvesting, zorg, werk en inkomen, etc.);
- Regie zet alle partijen bij elkaar om een plan te kunnen maken.

Workshop Smallingerland: integrale aanpak voor kwetsbare jongeren

Voor kwetsbare jongeren heeft Smallingerland een behoorlijke ambitie neergelegd, zo vertellen zij. Die ambitie is dat *alle kwetsbare jongeren (16 – 27 jaar) beschikken over stabiele huisvesting, financiën (inkomen/schulden), dagbesteding (onderwijs, werk of op andere wijze), waar nodig met hulp of ondersteuning. Op basis van gedeeld eigenaarschap en het gedeelde uitgangspunt dat niet de leeftijd maar de ontwikkeling van de jongere leidend is, realiseren de gemeente Smallingerland, jeugdhulporganisaties en andere betrokken partners deze ambitie.*

Om dit te bereiken is een integrale aanpak ontwikkeld. De ruime leeftijdscategorie wordt gehanteerd, omdat niet de leeftijd maar de ontwikkeling van de jongere leidend is. Een jongere wordt als kwetsbaar aangemerkt als er problemen zijn op (meer dan één van) de domeinen: geestelijke en lichamelijke gezondheid, onderwijs of dagbesteding, financiën en/of huisvesting. Kern van de aanpak is dat met en voor jongere toekomstafspraken worden gemaakt (in principe uiterlijk 5 maanden voor hij/zij achttien wordt), zowel inhoudelijk én qua proces op alle vier de domeinen. Dit wordt vastgelegd in een ondersteuningsplan. De regie is belegd bij de gebiedsteams (c.q. (sociale) wijkteams). Belangrijk onderdeel van die werkwijze is dat de gebiedsteams beschikken over 'scharrelruimte'. Dat biedt ruimte om oplossingen te kiezen die wellicht niet passen in de huidige financieringsstromen of voorliggende wetten, maar die wel het beste zijn voor de jongere.

De aanpak begon als een pilot. Ervaring is dat de aanpak werkt, maar in de uitvoering bleken nog wel enkele knelpunten. Zo waren partners en klanten nog zoekend in het nieuwe zorglandschap en was er soms nog onvoldoende expertise binnen de gebiedsteams vertegenwoordigd voor de doelgroep (binnen de teams was nog meer/vooral expertise aanwezig gericht op het jongere kind). Ook gemeentelijk beleid hielp niet altijd mee: de meeste (zorg)aanbieders bieden zorg in verschillende gemeenten met elk hun eigen beleid. Het aanbod voor passende huisvesting ontbreekt in de gemeente, wat een volledig integrale aanpak belemmert. Aan het oplossen van de knelpunten wordt gewerkt. Als randvoorwaarden voor de uitvoering van de integrale aanpak worden in elk geval gezien de aanwezigheid van deskundigheid en (financiële) middelen, vrijheid van handelen, doorzettingsmacht, consequent gebruik van verwijsindex risicojongeren (of een ander registratiesysteem) en vorm geven aan medeverantwoordelijkheid.

De deelnemers van de workshop gingen vervolgens in drie groepen aan de slag met een complexe casus, waarbij de vraag was hoe de deelnemers de casus zouden aanpakken. Vooraf was aan de deelnemers al gevraagd om na te denken over good practices binnen hun eigen gemeente over (geslaagde) samenwerking. Mede vanuit dat perspectief kon naar de casus worden gekeken. Binnen Smallingerland bleek in elk geval de 'scharrelruimte' van belang om tot oplossingen te komen en lijkt het te lukken (de casus is nog niet afgerond) om toe te werken naar een duurzame oplossing.

Workshop gemeente Smallingerland

Workshop Den Haag: participatie en co-creatie

De workshop van de gemeente Den Haag ging over *participatie en co-creatie*.

Het was een interactieve workshop waarbij de deelnemers via Kahoot vragen beantwoordden. Deze vragen gingen over het opzetten en ontwikkelen van een participatietraject. De gemeente Den Haag pleit er voor een dergelijk traject samen met de bewoners van Den Haag te ontwikkelen. *Jong doet mee!* is uit dit idee van de Haagse Kracht ontstaan. In *Jong doet mee!* zitten jongeren uit jongerenraden uit de jeugdhulp. Jongeren wisselen met de gemeente Den Haag en omliggende gemeenten ervaringen en ideeën, behoeften en wensen uit. Met deze input van jongeren willen de gemeenten beleid verder uitwerken. Dit met als doel dat beleid de jongeren ook verder helpt in hun weg naar participatie.

In de workshop werd stil gestaan bij hoe je jongeren kunt benaderen, actief kan betrekken en uit kan dagen hun ervaringen uit te wisselen. Meerdere vragen werden aan de zaal gesteld. Daarbij gold dat er geen fout antwoord bestond, maar volgens *Jong doet mee!* er één antwoord het meest passend was.

Het meest passende antwoord leidde wel eens tot discussies. Bijvoorbeeld over de jongeren in de jongerenraden. De deelnemers van de workshop gaven aan dat deze jongeren meer mondig zijn en je juist de stillere jongeren moet uitdagen en betrekken.

Ook werd er stil gestaan bij de partners van de gemeente. Geopperd werd om niet enkel in gesprek te gaan met jeugdbeleidsmedewerkers van de gemeente Den Haag, maar ook met beleidsmedewerkers van het brede sociale domein. Jongeren worden namelijk volwassen en daarmee dient ook in de ontwikkeling van beleid aansluiting te zijn met het sociale domein.

De workshop was al met al inspirerend. De gemeente Den Haag wil de bewoners van Den Haag betrekken in beleidsontwikkeling en laat zien hoe hier invulling aan gegeven wordt. *Jong doet mee!* is een stem van jongeren waar de gemeente Den Haag en omliggende gemeenten graag naar luisteren om beleid verder uit te werken.

Workshop ISZW: rol van werk en inkomen bij het oplossen van 18-/18+ problematiek

De Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW) heeft middels een enquête bij 100 gemeenten en door gesprekken te voeren met 15 jongeren – en het netwerk van hulpverleners rondom deze jongeren – onderzocht wat de rol van werk en inkomen is bij de overgang naar 18 jaar. Eén geïnterviewde uit het onderzoek liet blijken hoe lastig het is om aan werk of een uitkering te komen:

“Je merkt dat hulp heel erg gericht is op mensen die geen last hebben van stoornissen, gewone mensen. En dat is dus heel moeilijk voor mensen met stoornissen.”

In het onderzoek is gekeken naar de samenwerking tussen jeugdhulpinstellingen en gemeentelijke afdelingen werk en inkomen (W&I). Jeugdhulpinstellingen blijven vaak nog een belangrijke rol spelen bij het ondersteunen van jongeren na hun 18^e jaar. Hulpverleners gaan bijvoorbeeld mee naar het loket voor W&I en zij begeleiden jongeren ook na hun 18^e verjaardag. ISZW constateert dat W&I vaak de zelfredzaamheid van de jongeren overschat en dat dit de toegang tot ondersteuning door W&I lastig maakt.

Voor deze jongeren zou het goed zijn wanneer er geen knip is in de ondersteuning van jeugdhulp naar W&I. Goede samenwerking is dus van belang. Uit zowel de enquête als uit de gesprekken met de jongeren en hulpverleners blijkt dat deze samenwerking nog niet voldoende van de grond komt. Vooral vanuit de kant van jeugdhulpinstellingen is er behoefte aan meer structureel overleg over de ondersteuning. Nu maakt vaak iedere organisatie nog een eigen plan van aanpak met de jongere en is de regie op de ondersteuning niet belegd. In de praktijk is het vaak de begeleider van de jeugdhulpinstelling die de regie op zich neemt.

De deelnemers spraken in groepen over problemen en oplossingen uit de praktijk. Daaruit kwam vooral de zogenaamde 4 weken zoektermijn als knelpunt naar voren: het is wettelijk bepaald dat jongeren eerst 4 weken moeten zoeken naar een baan voordat zij een uitkering krijgen. Jeugdhulpinstelling geven aan dat jongeren vaak platzak uit een instelling komen en in die 4 weken razendsnel een schuld opbouwen. Verschillende gemeenten hebben daarvoor oplossingen zoals: speciale dienstverlening voor kwetsbare groepen en op maat zoeken naar een oplossing zoals direct na het verlaten van de instelling een voorschot betalen. Daarnaast vinden de deelnemers het belangrijk dat gemeenten oog hebben voor de ruimte die wet en regelgeving biedt, dat er een vaste contactpersoon is met doorzettingsmacht en dat er regionaal afspraken worden gemaakt.

Plenaire afsluiting

Het seminar sloot af met een boodschap om netwerken te versterken wat samenwerken makkelijker maakt. Zo werden in korte tijd een jeugdreclasserder/gezinsvoogd, een wethouder, een jongerencoach, een IGZ inspecteur en een NJI medewerker aan elkaar gekoppeld door een draad. Zij bleken allemaal iets voor elkaar te kunnen betekenen maar spraken elkaar in het dagelijks leven nauwelijks. Het seminar eindigde in een zaal vol netwerken en draden, een verbinding was gelegd!

In korte tijd een groot netwerk, en....

een sterk netwerk!